

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yirmeyah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1835 oder 1836]

ט הימרי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9113

בַּפְּסָלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֶכֶר: (כ) עֵבֶר
 קָצִיר כָּלָה קִיץ וַיִּאֲנַחְנוּ לֹא
 נוֹשָׁעֵנוּ: (כא) עַל־שֵׁבֶר בַּת־
 עַמִּי הַשְׁבַּרְתִּי קִדְרַתִּי שָׁמָּה
 הַחֹזֶקֶתִּי: (כב) הַצָּרִי אֵין בְּגִלְעָד
 אִם־רַפָּא אֵין שָׁם כִּי מְדוּעַ לֹא
 עָלְתָה אַרְכַּת בַּת־עַמִּי: (כג) מִי־
 יִתֵּן רֵאשֵׁי מַיִם וְעֵינַי מְקוֹר
 דְּמָעָה וַאֲבִכָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶת
 חֲלָלִי בַת־עַמִּי:

געטצענבילדערן מיט פֿרעמֿ
 דעם וואָהנע? — (כ) דיא
 ערנדטע איוט פֿאַראיבער, דער
 זאָמער פֿערשטריכען, אונד
 אונז איוט נאָך אימער ניכט
 געהאַלפֿען. (כא) איבער דען
 פֿאַלל מיינעם פֿאַלקס בין איך
 אויך צוואַממען געפֿאַללען,
 באַלד אומניכט מיך טרויער,
 באַלד ערגרייפֿט מיך ענטֿ
 זעטצען. (כב) אַך, איוט דען
 קיין באַלואם אין גלעד, פֿיני
 דעט דען קיין אַרצט זיך דאַרט?
 וואַרום גענעזעט מיין פֿאַלק
 ניכט? (כג) אַ! מעכטע דאָך
 מיין הויפט פֿאַלל וואַסער,
 מיין אויגע איין טהרענענֿ
 קוועלל ווערדען, אויף דאָס
 טאַג אונד נאָכט איך דיא ערֿ
 שלאַגענען מיינעם פֿאַלקעם
 בעוויינען קעננטע.

ט (ח) ווער מיר איינע גאַסטֿ
 הערבערנע אין דער
 וויסטע גאַבע! איך ווירדע מיין
 פֿאַלק פֿערלאַסען אונד פֿאַן
 דאַננען געהען, דען אַללע זינד זיא עהעברעכֿער, איינע ראַטטע טרייאַלאַזער וויכטע. (ג) וויא
 איהֿ

ט (ח) מִי־יִתְּנֵנִי בַמְדָּבָר מְלוֹן
 אֲרָחִים וְאֶעֱזֹבָה אֶת־עַמִּי
 וְאֶלְכָה מֵאֲתָם כִּי כָלָם מִנְּאֻפִּים
 עֲצַרְתָּ בְּגִדִים: (ז) וַיִּדְרְכוּ אֶת־

פחה כאחנח לשונם

ר ש י

סוספן לזעוק בארץ מרחקים ולמה כל זאת הלא ה' צליון ואם ישנו אליו ימלא להם: (כ) עבר
 קציר כלה קיץ. נפיו לעזרת מכרים ולא נאה אחרנו יעבור הקציר והיו פנויו וינאו והנה
 עבר זמן הקציר באייר וזמן הקיץ בתמוז ולא נאו: (כא) קדרתי. לשון שמרות ואוסל: שמה.
 תמהון: החזיקתני. אחזתני: (כב) הלרי אין בגלעד. שהלרי בא משם כמו שנאמר עלי גלעד
 וקמי כרי (לקמן ט"ו) כלומר וכי לא היו להם אנשים כריקים ממי ללמוד וייעיבו דרכיהם:
 ארונת. רפואת אינפלואזער"א בלע"ז:

ט (א) עזרת בוגדים. בניסיות בוגדים: (ב) וידרכו. לשון זה נוסל בהזמנ' הקש' לירות סן
 וקשת היא ארבלישע"א בלע"ז וברגלי' דורבין אות' לכך קורא אות' דריכה והנבי' המשיג
 לשונם

ב א ו ר

ה' על שאלתם, אם מלכס אני, מדוע הכעיסוני בהנלי נכר. (כג) את חללי בח עמי, מי
 שנוכיס עליו נעשה כפעול לבני וכן ויבך אותו אביו וכן ולבכותה, וכן נעשה זה השמוז בלשון
 אחר זולתי העברי, לפי שנעצרו נעשה הבני הרי הוא כאלו מקבל הפעולה (רד"ק).
 ט (ב) וידרכו לשונם, השיעור בקשחם כן ידרכו לשונם שקר לירות צו ישרי לב, כמו דרכו
 חכס דבר מר (מהלים ט"ד ד'), והכוונה לא לבד שינאפו וינגדו בה' אף, איש את רעהו
 מיים

לשונם קשתם שקר ולא
לאמונה גברו בארץ כי מרעה
אל-רעה ויצאו ואותי לא ידעו
נאם-יהוה: (ג) איש מרעהו
השמרו ועל-כל-אח-אל-תבטחו
כי כל-אח עקוב יעקב וכל-רע
רכיל יהלך: (ד) ואיש ברעהו
יהתלו ואמת לא ידברו למדו
לשונם דבר-שקר העוה נלאו:
(ה) שבתך בתוך מרמה במרמה
מאנו דעת-אותי נאם-יהוה:
(ו) לכן כה אמר יהוה צבאות
הנני צורפם ובתגתים כי-איך

איהרען באגען שפאננען זיא
דיא פערליימדערישע צונגע,
אונד ניכט צור אויפערעכטהאל-
טונג דעם וואהרען העררשען
זיא אים לאנדע, זאנדערן זיא
דעננען פאן איינעם לאסטער
צום אנדערן, אינד מיד, זאנט
דער עוויגע, וואללען זיא נאר
ניכט קעננען. (ג) היטעט איך
נור איינער פאר דעם אנדערן,
טרויעט זעלכסט דעם ברודער
ניכט, דען יעדער ברודער דענ-
קעט אויף נאכשטעללונג, יע-
דער פריינד געהט מיט פער-
ליימדונג אום. (ד) דען פריינד
טיישט דער פריינד, ניעמאנד
רעדט דיא וואהרהייט, דיא
צינגע האט מאן אן ליגענרע-
דען געוואהנט, אונד גיכט זיך
אללע מיהע, פערקעהרט צו
האנדעלן. (ה) דוא זיטצעסט
אונטער לויטער טרוג, אונד
דעם טרוגעס האלבער וואללען

אעשה

זיא מיד ניכט קעננען, שפריכט דער עוויגע. (ו) דאהער, זא שפריכט דער הערר דער
העערשארען, ווילל איך זיא לייטערן, אויך נאכדעם איך זיא געפריפט, דען וויל זאלל
איך

ר ש י

לאזי' לקשת שקר שדרבו לאזי' קשת נשקר: מרעה אל רעה. מעבירה אל עבירה: (ג) עקוב
יעקב. ארוב יארוכ: (ד) העוה נלאו. יגעו וטרחו לעות את דרכם. העוה כמו הכנד את לבו
(שמות ה) להעוות: (ה) שנתך בתוך מרמה. נשהן יושני' חושבין מחשבות מרמה ובמרמ' החליפו
יראתי ומאנו דעת אותי: במרמה. בשביל המרמה: (ו) הנני צורפם. בייסורין: מפני נת

ב א ו ר

חיים בלעו במחשבתם בדורם ונמעשיהם. ולא לאמונה, מה שהם מחנכים על החלשים לא
למען האמונה לשפוט משפט לזק ושימועו העושים (רד"ק). (ג) איש מרעהו, המה דברי
הנביא להראות להם גודל פשעם כדי שינושו ויחזרו למוטב. עקב יעקב, ארוב יארוכ (רש"י),
כאיש ההולך לאחזו בעקב חבירו להפילו, כן יארכו ויליכו משחית אים לרעהו. וההבדל בין עקבה
למרמה הוא, כי כל העושה במרמה עוקר מחשבתו לשכר ולרויח לעצמו בגניבת דעת ודברי
שקר, וכל העושה בעקבה עוקר מחשבתו להזיק לזולתו, ובזה תבין המענה והלשון בין יחזק
לעשו (בכרשית כ"ו ל"ה), כי הראשון אמר בל אחיך במרמה לך להזיקך, רק להיות זריו
ונשכר בכרכה, והאחרון השיבו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים אחז בעקבי להפיל
אותי וללודני למדחפות. רכיל יהלך, עיין להמבאר בויקרא י"ט ט"ז. (ו) ובחנחים, כלומר עד
הנה במחשבות אים ילאו בזה, ועתה הנני צורפם בלכות אשר אניא על הם, ועיין לעיל בצדק ז'
ו'. כי איך אעשה מפני, מתרגום הכשדי נראה שהיא מקרא קצר, וז"ל מכני הע או נעז

אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַת־עַמִּי: (ז) חַץ
 שׁוֹהֵט לְשׁוֹנֵם מִרְמָה דָּבָר בְּפִי
 שְׁלוֹם אֶת־רַעְהוּ יִדְבֹר וּבִקְרָבוֹ
 יֵשִׁים אֲרָבוֹ: (ח) הֶעֱלֵ־אֱלֹהִים לֹא־
 אֶפְקַד־בָּם נֶאֱס־יְהוָה אִם בְּגוֹי
 אֲשֶׁר־כָּזָה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשֵׁי:
 (ט) עַל־הַהָרִים אֲשֶׁא בְּכִי וְנָהִי
 וְעַל־נְאוֹת מִדְּבַר קִינָה כִּי נִצַּחְתּוּ
 מִבְּלִי־אִישׁ עוֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ
 קוֹל מִקְנֵה מַעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־
 בַּהֲמָה־נִדְרָדוּ הִלְכּוּ: (י) וְנִתְתִּי אֶת־
 יְרוּשָׁלַם לְגִגִּים מְעוֹן תַּגִּים וְאֶת־
 עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי
 יוֹשֵׁב: (יא) מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וַיְבֹן

אִיךְ אַנְדֶרֶס פֶּעַר־פֶּאָה־רַעֲוֹן אָב
 דַּעַר בְּאֹהֵיִט מִיִּנְעַם פֶּאָל־
 קַעַם. (ז) אִיִּן מַעַרְדֶּרִישְׁעַר
 פֶּאָיִל אִיזַט אִיהֶרַע צוֹנְנַע־אֶרְג־
 לִיכַט אִיזַט אִיהֶר וּוְאָרַט; מִיט
 דַּעַם מוֹנְרַע רַעֲדַעַט מֵאָן דַּעַן
 נַעֲכַסְטַעַן פֶּרִיִנְדֶּלִיךְ אָן, אֹונְד
 אִיט הַעֲרַצַעַן שְׁטַעֲלַלְט מֵאָן
 אִיהֶם אִינְעַן הִינְטַעֲרַה־אֶלְט; (ח)
 אֹונְד דִּיעוּעַם זֶאָלְלַטַע אִיךְ
 אָן אִיהֶנְעַן נִיכַט אַהֶנְרַעַן?
 שְׁפִרִיכַט דַּעַר עוֹוִיגַע, פֶּאָן
 אִינְעַם פֶּאָלְקַע, וּוִיא דִּיעוּעַם
 אִיזַט, זֶאָלְלַטַע מִיִּן שְׁטֶרַא־
 גַּעֲרִיכַט נִיכַט רַאכַע פֶּאָרְדֶּרַען?
 (ט) אִיכַעַר דִּיא בַּעֲרַגַע לֶאֱס־
 סַע אִיךְ קֶלַאגַעַן אֹונְד יֶאֱמַמַעַר,
 אִיכַעַר דִּיא אַנְגַּעַר דַּעַר וּוִיסְטַע
 טְרוֹיעַר־לִיעַרַעַר עֶרְטֶאָנַעַן, דַּעַן
 פֶּעַרַה־עַרַט לִיעַגַעַן זִיא דַּא,
 פֶּאָן קִינְעַם וּוְאֶנְדֶּרַעַר מַעַהַר
 בַּעֲזוּכַט, קִיִּן כַּלַּעַקַעַן דַּעַר
 הַעַעֲרַדַע וּוִירַד פֶּעַרְנֶאָמַמַעַן,

פֶּאָם פֶּאָגַעַל דַּעַר לופֶּט בִּיז צוֹם טַהִיעַרַע אִיזַט אֶלְלַעַם דַּאֶהִיִן גַּעֲפֶלַאֶהֶעַן, הִינוּעַג גַּעֲצֶאָנַעַן.
 (י) יֶאֱ אִיךְ יְרוּשָׁלַם וּוְעַרַדַע אִיךְ אִין אִינְעַן שְׁטִיִנְהוּיֶפַעַן, אִין אִינְעַ וּוְאֶהֶנְגַּ דַּעַר דַּרַאכַעַן
 אֹומוּאֶנְרַעַלְן, אֹונְד דִּיא שְׁטַעֲרַטַע יְהוּדָה'ס וּוְעַרַדַע אִיךְ זֶאָ פֶּעַרוּוִיסְטַעַן, דַּאס זִיא נִיע־
 מֵאָנְד מַעַהַר בַּעֲזוּאֶהֶנְעַן וּוִירַד. (יא) וּוְעַר אִיזַט דַּעַר וּוִיזַע מֵאָן, דַּעַר דִּיעוּעַם בַּעַגְרִיֶפֶט, אָדַעַר

שחוט קרי אח

ר ש י

עַמִּי. מִן קִדְס חוֹבֵי בְּנֵי־שָׂאֵל דִּישָׂאֵל: (ז) חַץ שְׁחוֹט לְשׁוֹנֵם. מֵאִשׁ כְּמוֹ זֶה־בְּשׁוֹט (מַלְכִים א' י')
 וְכֵן שְׁחוֹט שְׁטִים (הוֹשַׁע ה') טְרִיִ"ט בַּלַּע"ז. לִישָׂאֵל אֶחְרִינָא לְשׁוֹן שְׁחִיטָה מִמַּשׁ טְרוֹנְקֶא"ט בַּלַּע"ז
 וְכֵן חֲבָרוּ מִנְחָם וְכֵן תִּירְגַם יוֹנָתָן בְּגִיר דִּי מַחְרִיף: וּבְקֶרְבּוֹ. תִּירְגַם יוֹנָתָן וּבְמַעֲוֵהִי: (ט) עַל
 הַהָרִים. עַל חוֹרְבֵן הַהָרִים: וְעַל כֹּאֵף מַדְבַּר. נוֹה רוּעִים שְׂבַמְדַבְרוֹת. כֹּאֵף לְשׁוֹן נוֹה וְכֵן
 נֹאֵף אֱלֹהִים (תְּהֵלִים פ"ג) וְכֵן לְבִיתְךָ נֹאֵף קוֹדֵשׁ (שם ז"ג): נֹאֵף. לְשׁוֹן לִיה וְכֵן נֹאֵף: נִדְדו
 הַלְכוּ. סוֹפֵן לִילְךְ חֲמַשִּׁים וַשְׁמִים שְׁנַיִם לֹא עֵבֶר אִישׁ בִּיהוּדָה מַגְלוֹת לְדַקִּיבּוֹ עַד פְּקִידַת כּוֹרֵשׁ
 מֶלֶךְ פָּרַס חֲמַשִּׁים וַשְׁמִים שְׁנַיִם הָיוּ וְרַמְזוּ לְדַבַּר וְעַד בְּהַמָּה חֲשַׁנּוּבִי בְּגִימְטְרִיא נ"ב וְהַחֲשַׁבּוֹן מִכּוּן נִמְסַכַּת
 מַגְלוֹת: (י) לְגִלִים. דְּגוּרִין: (יא) מִי הָאִישׁ הַחֲכָם. שִׁיבִין זֹאת וּמִי הַנְּבִיא אֲשֶׁר דָּבַר פִּי ה' אֱלֹוִי

ב א ו ר

בַּת עַמִּי, וְכֵן תִּרְגַּמוּ הַע' זְקִינִים, וּלְפִיכֶם תִּרְגַּמְתִּי. (ז) חַץ שְׁחוֹט, כְּתִיב שְׁחוֹט וְקָרִי שְׁחוֹט,
 כְּמוֹ שְׁחוֹט שְׂהוּא הוֹרְגֵן הוֹרְגִים הַס בְּנֵי אֱדָם בְּלֶשׁוֹן הַרַע, שְׂהַס הוֹלְכִים רַבִּיל, וְהַקְרִי שְׁחוֹט
 רַבִּיל שְׂהוּא נִמְשָׁךְ אֶל הַשְּׁחִיטָה לְחַדְרוֹ (ר"ל ק), וְכֵן כְּתִיב לְשׁוֹךְ כְּתַעַר מַלְטַשׁ עוֹשֶׂה רַמִּים (תְּהֵלִים
 נ"ב ד'). (ט) אֲשֶׁא בְּכִי וְנָהִי, הַטַּעַם אֱלֹוִי אֲנִי־אֲשֶׁא לֹוה שִׁישָׁא קוֹלַס וּבְכִי בְּנֵהִי עַל הַהָרִים
 וְנֹאֵף מַדְבַּר. (יא) מִי הָאִישׁ הַחֲכָם, שִׁיבִין זֹאת, וְאִי הַנְּבִיא אֲשֶׁר דָּבַר פִּי ה' אֱלֹוִי בְּיַגִּידָה, וְאִי

צוועם האט דעם עוויגען מונד
 גערעדעט, דאס ער עס פֿער-
 קינדע, וואַרום דיעזעס לאַנד
 זאָ צו גרונדע געריכטעט, זאָ
 פֿערהעערט איזט, וויא איינע
 וויסטע דיא קיין וואַנדערער
 בעטריטט? (יב) ווייל, שפּריכט
 דער עוויגע, זיא מיינע לעהרע
 פֿערלועסען, דיא איך איהנען
 פֿאַרגעלענט, מיינער שטימ-
 מע ניכט געהאַרצט האַבען,
 אונד איהר ניכט נאַכגעוואַנ-
 דעלט זינד, (יג) זאָנדערן ליע-
 בער איהרעם הערצענסדיג-
 קעל נאַכהינגען, אונד דעניע-
 גיגען געטצען פֿאַלגטען, מיט
 וועלכען איהרע פֿאַטער זיא
 בעקאַנט געמאַכט. (יד) דאָ-
 הער, זאָ שפּריכט דער הערר
 דער העערשאַרען, געבע איך
 איהם, דיעזעס פֿאַלקע, ווער-
 מוטה צור שפּיזע אונד גיפֿט-
 וואַססער צום טראַנקע,
 (טו) צערשטרייע זיא אונטער
 פֿעלקער, דיא וועדער זיא
 נאָך איהרע פֿאַטער געקאַנט,

את זאת ואשר דבר פי יהוה
 אליו ויגדה עלמה אבדה הארץ
 נצתה כמדבר מבלי עבר:
 (יב) ויאמר יהוה על עוזבם את-
 תורתיו אשר נתתי לפניהם
 ולא שמעו בקולי ולא הלכו
 ביה: (יג) וילכו אחרי שררות
 לבם ואחרי הבגורים אשר
 למדום אבותם: (יד) לכן כה-
 אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
 הנני מאכילם את העם הזה
 לעננה והשקיתים מידראש:
 (טו) והפיצותים בגוים אשר לא
 ידעו יהמה ואבותם ושלחתי
 אחריהם את ההרב עד כלותי
 אותם: (טז) כה אמר יהוה צבאות

החבוננו
 אונד פֿערפֿאַלגע זיא הינטענדרין מיט דעם שווערדטע, ביז איך זיא אויפֿגעריעכען האַבע.
 (טז) זעהעט אייך אום, זאָ בעפֿיעהלטעם דער עוויגע, דער הערר דער העערשאַרען,
 אונד

ר ש י

שהגידה ומי יגיד על מה אנדה הארץ ונא כל הפורענות הזה: (יד) לענה. עשב מר: מי ראש.

ב א ו ר

יגיד על מה אנדה הארץ (רש"י), ולפיו תרגמתי, ועיין מ"ש בתחלת פ' ג'. (יב) ולא הלכו
 בה, כבר נאמר לרוב שהנביא לא ישמור המין והמספר, וכן הוא למטה נפ' ג"כ הנה קול שמועה
 באה. (יד) מאכילם את העם, נא הכנוי קידם להידיעה שהוא את העם הזה, כמו ומראהו
 את הילד, אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר והדומים להם (רד"ק), ואולי נא פה למזק הדבור
 וכאשר תרגמתי. (טו) והפיצותים בגוים, בתוך הכסדים אשר לא ידעו מקדם וגם בתוכם
 לא ישנו בשלום ובשלום כי ישלח ה' הסרב אחריהם, וכיון שאמר לשעלה ואחרי הנעלים אשר
 למדום אבותם, אשר בעונם אשר לא ידעו המה ואבותם. עד כלותי אותם, עד אשר יהיו
 קרוב לכליה, כמוהאיש אשר כלנו (שמואל ב' י' כ"א), וכאשר כתנתי לעיל ה' ג'. (טז) כה אמר
 ה' צבאוח, המתרגם שקדמי כתב סה הדברים האלה ח"ס להמשך למען שלאחריו בעבור
 מלת

הַתְּבוֹנָנוּ וְקִרְאוּ לְמִקְוֵנוֹת
 וְחִבּוּ אֵינָהּ וְאַל־הַחֲכָמוֹת שְׁלַחוּ
 וְחִבּוּ אָנָּה: (י) וְתַמְהַרְנָה וְתִשְׁנָה
 עָלֵינוּ נְהִי וְתִרְדְּנָה עֵינֵינוּ דְמַעָה
 וְעַפְעֵפֵינוּ יוֹדוּ מַיִם: (יח) כִּי קוֹל
 נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שִׁדְדָנוּ
 בְּשָׁנוּ מְאֹד כִּי־עֹזְבָנוּ אֶרֶץ כִּי
 הַשְּׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: (יט) כִּי־
 שִׁמְעָנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח
 אֶזְנוֹכֶם דְּבַר־פִּי וְלִמְדָנָה
 בְּנַחְתִּיכֶם נְהִי וְאַשָּׁה רַעוּתָהּ קִינָה:
 (כ) כִּי־עָלָה מוֹת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא
 בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָלָה
 מִחוּץ בְּחוּרִים מְרַחְבוֹת: (כא) דְּבַר

אונד רופעט קלאגע פֿרויען
 הערבייא, שוקקעט אום דיא
 פֿערשטענדיגסטען, דאס זיא
 קאממען, (י) דאס זיא העה
 בייא איילען, אונד איבער אונז
 איין קלאגעליעד אנשטיממען,
 דאמיט אונזערע אייגען אין
 טהרענען צערפֿליעסען, אונז
 זערע אייגענליעדער פֿאן וואָס
 סער איבערשטרעמען (יח) דען
 פֿאן ציין אייס פֿערנימטט טאן
 שאַן דאן יאמטערגעטאן: אך,
 וויא עלענד, וויא בעשעמט
 זינד וויר נון, אונזער לאנד
 מיססען וויר פֿערלאססען, אונז
 זערע אייגענען וואָהנונגען האָ
 בען אונז אויסגעשטאָסען.
 (יט) זאָ האָרעט דען, איהר
 פֿרויען! דאן וואָרט דעס עוויג
 גען, זייד אויפֿטערקואם אויף
 דען אויסשפּרוך זיינעס מונג
 דעס, דאמיט איהר אויך איי
 זערע טאָטער דאן קלאגע.

ליעד, אויך אייערע פֿריינדיגען דען טרויערנעזאנג לעהרעט; (כ) דען דער טאָד איזט
 צו אונזערן פֿענסטערן איינגעשטיעגען, אין אונזערע פֿאללעסטע איינגעדונגען, דיא
 קינדער פֿאן דער שטראַססע, דיא יינגלינגע פֿאם טאָרקטפלאַטצע הינוועג צו ראַפֿען.
 זאנע

ר ש י

ארכ נחש: (יח) כי השליכו משכנותינו. את שוכניהם ויש עוד לומר כי השליכו האויבים את
 משכנותינו לארץ: (כ) להנרית עוללל ממון. מן השוק כמו ומולות תשי' לך בדמשק (מלכים א'
 כ')

ב א ו ר

כלת ותשינה עלינו עי"ש, ולדעתי אין לורך לזה כי השם אמר לנביא לדבר בן נחש עלמו
 ולגלול עלמו בכלל ישראל, כאשר כתב הרד"ק שם מאמר הנביא בכלל ישראל, ובמקרא כ"ח למטה
 אמר דכיה' ב' נחש ה' לכן התחילס במלת דבר וכאשר אפרש. (יז) וחרדנה עינינו, כלומר לקול
 נהיין והספדן נכנה, ופי' דמעה בדמעה, כי תרדנה פעל עומד, ומרוב הנכי דמה הענין כאלו
 העין נחבת ויורדת בדמעה וכן עינינו יורדה מים (רד"ק). (יח) איך שורדנו, מטעם כי עזבנו
 ארץ. בשנו מאד, מטעם כי השלכנו משכנותינו. (יט) כי שמענה נשים, כן היה אז דרך
 יושבי מוצא להביא נשים בראשן פרוע ובגדיהן קרועים ופניהן זועפות לקונן על המתולזזזור
 שנתו ומדותיו הטובות. דבר ה', הוא הדבר הנאשר בפסוק כ"א ונפלה נבלת האדם וגו'.
 (כ) כי עלה מוח, אמר כן דרך משל ומליכה כי המות יבא נבל מקום פתוח ונבל מקום
 אשר יכול לבוא. (בא) דבר, הניא הנביא תחלת דבור ה' שאמר לו לדבר בן אליהם ונפלה וגו'

כֹּה נֶאֱמַר יְהוָה וְנִפְלְאָה נִבְלַת
 הָאָדָם כְּדָמִן עַל-פְּנֵי הַשָּׁדָה
 וּכְעֵמִיר מֵאַחֲרֵי הַקּוֹצֵר וְאִין
 מֵאַסְפָּה: (כג) כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל-
 יְתְהַלֵּל חֲכָם בְּחַכְמָתוֹ וְאֶל-
 יְתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֶל-
 יְתְהַלֵּל עֹשֵׂי עֲשָׂוִים: (כד) כִּי
 אִם-בְּזֹאת יְתְהַלֵּל הַמְתְהַלֵּל
 הַשֶּׁכֶל וַיֵּדַע אוֹתִי כִי אֲנִי יְהוָה
 עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה בְּאָרֶץ
 כִּי-בְאֵלֶּה הַפְּצֵתִי נֶאֱמַר יְהוָה:
 (כה) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר יְהוָה
 וּפְקַדְתִּי עַל-כָּל-מוֹל בְּעַרְלָה:
 על

(כא) זאגע, זאָ לויטעט דער
 אויסשפרוך דעם עוויגען: הין
 געשטרעקט מיססען ליעגען
 דיא לייכען דער מענשען וויא
 קאטה אויף דעם פֿעלדע, וויא
 דיא נאָרבען הינטער דעם
 שניטטערס האַנד, דיא נייע
 מאַנד נאָהאַלט — (כג) זאָ
 שפּריכט דער עוויגע: דער
 קלוגער רהמע זיך נייע זיינער
 קלוגהייט, דער שטאַרקע ריה-
 מע זיך נייע זיינער שטערקע,
 דער רייכע נייע זיינעם רייכ-
 טהומס זיך: (כד) זאָנדרערן דאָ-
 מיט ריהמע זיך, דער זיך ריה-
 מען ווילל, דאָס ער מיך קאָני-
 גען געלערנט, דאָס ער וויס-
 סע, דאָס איך דער עוויגע ביי,
 דער גנאָדע, גערעכטיגקייט
 אונד וואָהלוואָללען אויף דער
 ערדע פֿעראיבט, דאָס אָן
 דיעזען נור, איך געפֿאַללען

האַבע, שפּריכט דער עוויגע. (כה) געוויס קאָממט אויך דיא צייט, שפּריכט דער עוויגע,
 וואָ איך אַללע היימוזען ווערדע, דיא בעשניטטענען וויא דיא אונבעשניטטענען,

ר ש י

(כ') : (כב) אַל יתהלל חכם. אַל תתהללו לומר חכמים אונחנו הנה בדנרי מאסתם וחכמת
 מה לכם אם השכלתם וידעתם אותי אז תתהללו בחכמתכם: (כג) השכל. כמו הנכד (ישעיה
 ו') אנטעיליינט בלע"ז: (כד) על כל מול בערלה. על כל מול שיש לו ערלה אפי' ערלת לב:

ב א ו ר

ומאמר כה נאם ה' הוא מאמר מוסגר ונאשר תרגמתי. (כב) כה אמר ה' אל יתהלל, כל
 המפרשים נלאו לבאר ולפרש מה חבור המאמר, וגם לפי הרד"ק שהוא הנוכח שנכלס לא יבואר
 היטב המשך המקרא הבא אחריו הנה ימים באים, ולכן נראה לי לפרש כי הדברים האלה
 יבואו להקדים מענה לפיהם, לבלתי ישאלו למה יעשה לנו זאת ה' אלהינו להביא עלינו גוי
 זר ואכזרי לא טוב ולא ישר ממנו, ואם כלמה עלינו הרעה וחשנ' אלהינו להדימו, למה לא
 יענש אותנו בידו החזקה, מדוע ימזלו עבדים בנו וישחקו ויתהללו בחכמתם ובגבורתם וידו
 לאלהיהם אשר עשו להם כל זאת, ונאשר שאל הגדול שבנביאים למה יאמרו הגוים וגו', ולזה
 אמר להם אל יתהלל חכם וגו' אם גם המה יבואו עליכם לרוב עונכם ויליחו במעשיהם
 ובמלחמתם, בכ"ז לא יתהללו בחכמתם לאמר כחנו וידינו או כח אלהינו פעל כל זאת (וכנאמר
 למטה (מ"ט ז'), האין עוד חכמה בחימן, (ושם ל"ה) הנני שוכר את קשת עולם ראשית גבורתם),
 רק בזאת יתהללו השכל וידע את ה', כי ימים יבואו ופקדתי על כל מול בערלה ויבירו וידעו
 כי אלהיהם הנל וריק ורק ה' הוא האלהים, ונאשר נכתב בנבואתו על הגוים למטה. וזוה בין תבין
 את כל המקרא אשר לפניך. כי אני ה' עושה, ר"ל בזאת יתהלל אם יודע כי כל אשר אני
 עושה הוא במאפט ובזדק, וכי באלה אופן אם יעשו בני אדם כמאמר חכמינו ז"ל מה
 אני רחום וכו'. (כד) כל מול בערלה, כלומר כלם יחד כי כולם שוים המה, וכלם ערלים,

(כה) על מצרים ועל יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה הישבים במדבר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי קב:

י (ח) שמעו את הדבר אשר דבר יהוה עליכם בית ישראל:

(ג) כה אמר יהוה אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תחתו כי יתתו הגוים מהמה:

(ג) כי תקות העמים הבל הוא קמן כז"ק

(כה) מצרים ואוואהל אלם יהודה, אדום אונר דיא זאיה. נע עמון'ס, מואב אונר אללע רונדגע שארנען, דיא אין דער וויסטע וואהנען, דען דיעוע פעלקער אללע זינר אינבע שניטטענער פאררויט, אונר דיא נאנצע הויז ישראל איזט אונבעשניטטענען הערצענס. י (ח) פערנעהמט, הויז ישראל! דען אויפטראג, דען אייך דער הערר ערטהיילט! (ג) זא שפריכט דער עוויגע: אהמעט ניכט נאך דער פעלקער זיטטע, פירכטעט אייך דיא הויממעלס צייכען ניכט, פאר וועלכען דיעוע פעלקער זיך פירכטען; (ג) דען נור איין אייטלער געט צע איזט עס, וואס דיעוע פעל קער

ר ש י

(כה) על מצרים וגו'. שנינו ארץ ישראל היו ולקו אחריה בסמוך לה כמו שכתוב (כימקאל כ"ט) ומסוכס סרר עולם: קולו פאה. ל' קלה המוקלן בסאת מדבר: י (ב) אל דרך הגוי' אל תלמדו. ואלו מאותות השמים אל תחתו מממה לוקס וממאורות לוקין: חרש

ב א ו ר

הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. (כה) ועל כל קצוצי פאה, כל יושבי ערב גזו מקדם כאת ראשם וזקנם מסניב כזור לכבוד אלהיהם, ובאשר יספר לנו הסופר הערודות, ואולי היו גם בני נבל בתוכם, כי גם המה נפקדו, כנאמר למטה בפ' כ"ה ב"ו ובנבואת ירמיה על הגוים. י (א) שמעו את הדבר, ממאמר כה אמר ה' לנאית (ו' כ"א) עד הנה דבר הנביא ויעד פורעניות על העברו' שנינס ובין עכמס, כמ וילכו במועלו' בשרירות לבס ויהיו לאחור ולא לפניס (שס כ"ד), ובאשר כתבתי שס אין איש נחם על רעתו לאמר (ח' ו') וגו', והוא היה הסעיף הג' מחלק הראשון של נבואתו בימי יאשיהו המלך, ובמאמר קשה וכבד כה אמר ה' אל יתהלל חכס נחמחו כנאמר מלפני זה סיים את חלקו הראשון ומתחיל פה מיד חלקו השני לעוררם לתשובה, ולהראות להם את כל המעשים אשר לוו ה' לעשות לאות על עונשם המיועד להם, כמו קח את האזור וגו', לא תקח לך אזה; ובתוך הדברים האלה יבאו ג"כ דברי מחנונים אל ה' צעד העם ובעד נפשו, וגם דברי משפט עבור מקרה בני עמו, והמאמר הולך עד הפ' כה אמר ה' אלי הלוך ועמד וגו' (כפ' י"ז י"ט), ובאשר כתבתי בתחלת פ' ב' ע"ש. (ב) כה אמר ה', זה מסוכס למעלה ובאשר כתבתי בפרישה הקודמת, שלא יאמרו בני ישראל אם יראו דרך הגוים ללכה נלך גם אנחנו בדרכם ונבטעה באלהיהם, כי המה בעזרתם ועל ידם גברו עלינו במלחמה, ע"ז אמר הנביא פה אל תלמדו אל דרכם ואל תחתו מאותות השמים, כי הבל המה ולא יכלו להרע או להטיב ובעת פקודתם יאבדו, לכן השמרו לילך בדרכיהם שלא תפלו בנופלים כי אותם ינלה ה' ואתכם לא יעשה כלה. אל דרך הגוים, כמו את דרך הגוים, ונמוהו אספרה אל חוק (תהלים ב' ז'), ויעדו אל מדין (שופטים ז' כ"ה), (רד"ק). (ג) חוקת העמים, סדנר אצר שמו